

نگاهی به آیین های عزاداری زنان در بخش های مختلف کشور

میراث زنانه

کرون نوع عزاداری را تغییر داده و بسیاری از آیین های قدیمی که سال هاست در استان های مختلف اصرامی شدند در این دو سال بسیار کم رنگ تر شده یا اصلا اجرا نشده اند اما این دلیلی برای فراموشی این آیین ها نیست؛ رسوم خاصی که هر کدام بانگه به یکی از وقایع محرم خونین سال ۶۱ هجری ساخته و پرداخته شده اند. این آیین ها نه آنقدر فراگیرند که در کل کشور اجرا شوند و نه آنقدر کوچک و محو که در بین عزاداری های دیگر فراموش شوند. محرم همه قشرها را درگیر خودش می کند و عجیب نیست که در این میان زنان نقش پررنگی در عزاداری ها داشته باشند. گرچه به خاطر عرف جامعه در تصاویر و فیلم ها کمتر از آیین های عزاداری زنان دیده ایم ولی این ندیدن دلیل بر نبودن نیست. آیین های عزاداری زنانه هر سال اصرامی شوند و در جمعی نسبتا محدود و در استانی خاص و مثل یک میراث از نسلی به نسل دیگر می رسند؛ یادگاری معنوی مادران برای دختران. در این صفحه سراغ برخی از آیین هایی رفته ایم که مختص زنان است.

چهل منبر در لرستان

چهل منبر مراسم سنتی زنان لرستان است که در روز تاسوعا و به یاد حضرت زینب (س) برگزار می شود. در این روز زنان در حالی که صورت خود را پوشانده اند با پای برهنه حرکت می کنند و در چهل تکیه یا خانه ای که در آنها باز است شمع روشن می کنند. منظور از چهل منبر در اینجا همان چهل منزلی است که زنان به آن می روند. این مراسم مختص لرستان نیست و در نقاط دیگری از کشور مثل کاشان، شهرضا، گرگان، لاهیجان و... نیز برگزار می شود؛ البته با تفاوت هایی جزئی که به روح کلی کار ضربه ای نمی زند. مثلا در لاهیجان بیرون خانه ها منبر یا میز کوچکی قرار می دهند و روی آن را با پارچه سبز می پوشانند. یک ظرفی که در آن گل رس ریخته شده نیز قرار دارد که شمع را در آن روشن می کنند. این چهل شمع به نیت نذرها و حاجات افراد روشن می شود. می گویند پیشینه این آیین که به عنوان میراث معنوی در فهرست آثار ملی کشور ثبت شده به زمان قاجار می رسد؛ البته در همه جای ایران زنان مسوول برگزاری این مراسم نیستند و در شهرضا و بوشهر مردان هم در این مراسم شرکت می کنند.

مراسم سوم امام در قزوین

می گویند زنان قبیله بنی اسد سه روز بعد از عاشورا وقتی از کنار پیکر شهدا گذشتند و بدن های بی سر را زیر آفتاب کربلا دیدند بسیار متأثر شدند و به قبیله شان برگشتند تا مردان را برای دفن پیکرها به کربلا ببرند. مردها از ترس ابن زیاد همکاری نکردند و زنان خودشان با بیل و کلنگ به سمت کربلا رفتند. به دنبال حرکت زنان، غیرت مردان به جوش آمده و همراهشان شدند تا این پیکرهای مطهر را دفن کنند. به یاد این حرکت تاریخی زنان بنی اسد، زنان قزوینی هر سال روز دوازدهم محرم در مسجد علی اکبری این شهر جمع می شوند. گروهی از آنها به شکل نمادین بیل و کلنگ همراه دارند و گروهی دیگر پیکرهای نمادین را بر دوش دارند و مسیری طولانی را همراه هم طی می کنند و... اکبر می گویند و مرثیه های مشهور و تاثیرگذاری را می خوانند. این مراسم سال ۹۱ در فهرست آثار معنوی کشور ثبت شده و مشابه همین آیین در کربلا هم سابقه طولانی دارد.

علی اصغر خوانی در بوشهر

اما مراسم علی اصغر خوانی در بوشهر یکی دیگر از آیین هایی است که در بین زنان بوشهری جا افتاده و هر سال آن را در خانه هایشان برگزار می کنند. مراسمی که به طور ویژه و خاص، زنان بوشهر آن را برگزار می کنند و نقش پررنگ و برجسته ای در به جا آوردن آیین علی اصغر خوانی در کشور دارند؛ یک مراسمی کاملا مادرانه که به جای گفتن و خواندن از حماسه آفرینی و جنگاوری از مضامینی سوزناک و مادرانه مانند غم خواهر، غریبی، دل سوختگی، بی وفایی، مرگ در نوجوانی و جوانی و... می گویند و با هم می خوانند؛ یک همخوانی که سوزش، دل همه را می لرزاند؛ «ای اصغر صغیر من، لای لای...» در این مراسم خانم های جمع گهواره ای را به نیت حضرت علی اصغر (ع) درست می کنند و در گوشه ای از مجلس می گذارند. بعد دور هم جمع می شوند و از کوچترین شهید کربلا می گویند. در این بین آن دسته از زنانی که هنوز مادر نشده اند نذر و نیاز بیشتری می کنند و زنانی که فرزندان شان را در دست گرفته اند، طوری ناله می کنند که انگار فرزند خودشان را از دست داده اند. آنها به زبان و گویش محلی در سوگ فرزند ابا عبا... می خوانند و گهواره را به نیت توسل به حضرت علی اصغر (ع) تکان می دهند. چیزی که در این بین به چشم می آید، یک غم و دلنگرانی مشترک در بین همه زنان و مادران است که دور هم جمع شده اند و با هم همدرد و همدل می شوند؛ آنقدر که بعد از این مراسم غم دلشان کمی بیشتر از قبل آرام می گیرد.

هوی هوی زنان کهگیلویه و بویر احمد

برخلاف برخی نقاط از کشور که زنان بیشتر نظاره گر و شنونده مراسم عزاداری هستند، بانوان استان کهگیلویه و بویر احمد، شیوه های خاصی برای سوگواری حضرت ابا عبا... (ع) و یارانش دارند؛ یکی از این شیوه ها در منطقه زیلایی که بیش از ۲۰۰ کیلومتر با یاسوج مرکز این استان فاصله دارد، زنان علاوه بر همکاری پایه پا در تهیه نذری روز عاشورا، مراسم خاصی به نام هوی هوی را برگزار می کنند. در این مراسم آنها به نشانه عزای رخت تیره و سیاه می پوشند و در فضایی بزرگ، دور هم جمع می شوند و دایره ای تشکیل می دهند؛ بعد از آن خانمی مسن به عنوان سرخوان در وسط قرار می گیرد و با خواندن نوحه های پرسوز، گوشه های چادرش را می گیرد و به شانه هایش می اندازد. در این میان زنان دور دایره هم هماهنگ با او همین کار را می کنند و با او همخوانی می کنند.

چاپینه، رسم زنان ایلامی در سوگ امام حسین (ع)

چاپینه، یکی از مراسم عزاداری ایام سوگواری در ایلام است که زنان تنها شاهدان آن نیستند و نقش مهمی در اجرا و برگزاری آن دارند؛ از جمله این چاپینه ها، می توان به چاپینه حضرت قاسم (ع) در روز هفتم، چاپینه حضرت عباس (ع) در روز هشتم، چاپینه امام حسین (ع) در روز دهم و چاپینه روز اربعین اشاره کنیم. اما ماجرا چیست؟ اینطور که محلی ها تعریف می کنند در مراسم تحت عنوان چاپینه حضرت قاسم (ع) رسم بر این است که دختری جوان و ازدواج نکرده به نشان عروس قاسم، لباس عروسی سبز و سفید می پوشد و دو شمع روشن هم به دست می گیرد و

یک سینی پر از نقل و نبات و حنا و عود را در وسط مجلس می گذارد. بعد از آن، زنانی که اصطلاحا به آنها چاپینه خوان گفته می شود با لباس هایی تمیز و رنگی به میان می آیند و یکی از زن ها که به او ملایه می گویند، شروع به خواندن می کند. در حین مداحی، زنی دیگر لباسی آغشته به خون را می آورد که نشان از شهادت قاسم دارد و بعد از این است که آن مراسم بزم و عروسی به مجلس عزای ماتم تبدیل می شود و عروس، چادری مشکی بر سر می کشد. چاپینه خوانی شکل متفاوتی از تعزیه خوانی است که زنان ایلامی آن را در جمع های زنانه اجرا می کنند و برای جوانان لشکر ابا عبا... نوحه سر می دهند.